

Umělecký a hudebně-pedagogický profil Józefa Świdera a jeho přínos k dramaturgii pěveckých sborů

Doc. Mgr. Jan Spisar, Ph.D.

Józefa Świdera vnímáme jako uznávaného polského umělce, hudebního pedagoga, skladatele, dirigenta a propagátora hudby, který komponoval převážně pro pěvecké sbory. Narodil se 19. srpna 1930 v Czechowicích-Dziedzicích¹, zesnul 22. 5. 2014 v Katovicích. Rozhodující vliv na počátky jeho hudebního vzdělání měl otec, amatérský varhaník Jan Świder a Józef Borgieł, czechowický varhaník, sbormistr a dirigent místního orchestru.

V roce 1947 opustil Józef Świder své rodné město, aby studoval hru na klavír na Liceu Muzycznym v Katovicích. Po absolutoriu této školy (1949) pokračoval v hudebním studiu na Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Katowicach. Zde se věnoval především skladbě, kterou vystudoval s vyznamenáním u profesora Boleslava Woytowicze (1955), hudební teorii a hře na klavír. V roce 1966 absolvoval postgraduální studium na Akademii di Santa Cecilia v Římě, kde byl jeho profesorem významný italský skladatel té doby – Goffredo Petrassi.

Podstatnou součástí Świdera profesionálního působení byla pedagogická činnost. V roce 1953 začal vyučovat na Liceu Muzycznym v Bielsku-Białej, později na Liceu muzycznym v Katovicích a na Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Katowicach, kde zastával mimo jiné i funkci děkana a prorektora. Řadu let působil na Uniwersytetu Śląskim w Cieszynie. Zde se věnoval výuce zejména teoretických předmětů jako kontrapunkt, čtení partitur, dějiny hudby, hudební formy, harmonie a skladba. Od roku 1995 vyučoval sbormistrovství na Akademii Muzycznej w Bydgoszczy, přednášel na Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie (dnes Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina).²

Kromě své pedagogické a skladatelské činnosti působil jako varhaník, zakládal a řídil pěvecké sbory. Po ukončení studií (1955) převzal po svém zesnulém otci funkci varhaníka v kostele „Królowej Polski“ v Czechowicích a až do roku 1970 se staral o hudební doprovody při liturgii. Tamtéž založil amatérský smíšený sbor s názvem „Chór Stanisława Moniuszki“ patřící po několik let ke špičkovým smíšeným sborům polského Slezska. Krátkou dobu vedl chlapecký sbor v Katovicích. V letech 1968–1974 vykonával funkci uměleckého vedoucího „Polskiego związku Chórów i Orkiestr (oddzial Śląski)“ v Katovicích, které se zabývalo organizací koncertů a uváděním skladeb přibližně dvaceti skladatelů – členů daného sdružení.

¹ Čechovice-Dědice, město v jižním Polsku, Slezské vojvodství, okres Biłsko-Bělá.

² Více viz SPISAR, Jan. *Polská hudba 20. století se zaměřením na vokální sborovou tvorbu*. Ostrava, 2004. Habilitační práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy. s. 102.

V roce 1975 se stal místopředsedou pobočky Svazu polských skladatelů v Katovicích, v roce 1985 byl zvolen jeho předsedou. Od roku 1990 zastával funkci uměleckého vedoucího celopolské soutěže sborové hudby „Legnica cantat“, byl členem Umělecké rady akademických sborů. V 60. a 70. letech pracoval jako klavírní korepetitor v opeře divadla. Je autorem několika hudebněteoretických prací např. o A. Schönbergovi, Ch. W. Gluckovi nebo A. Schweitzerovi. Přeložil do polštiny hudebněvědné publikace – „Zwölfkontrapunkt“ E. Křenka a „Technique de mon langage musicale“ O. Messiaena (vydáno nakladatelstvím Res facta 1969 a 1973). Kromě toho přispíval svými články do odborných hudebních časopisů (např. „Ruch Muzycyny“, „Poglądy“).³

Za svou uměleckou činnost obdržel Józef Świder mnohá ocenění. Například stříbrný a zlatý odznak za rozvoj katovického vojvodství (1966), ocenění ministerstva kultury a umění (1973, 1975), stříbrný a zlatý kříž (1980). V roce 1985, 1986 a 1987 byl ohodnocen cenou nejčastěji zpívaného polského skladatele. O popularitě Świderovy tvorby svědčí také cena, kterou mu přiřkla veřejnost v referendu v roce 1985 – pohár zvaný „Śląska Polihymnia“.

Tvorba Józefa Świdera je rozsáhlá.⁴ Zahrnuje mnohé hudební formy, od oper a kantát, přes hudební ilustrace k divadelním hrám a hudbu pro televizi nebo film, až po drobné instrumentální či vokální skladby. V posledních letech svého života se věnoval téměř výhradně tvorbě pro pěvecké sbory. Více než polovinu svých sborových skladeb psal na polské texty, dále na texty latinské, německé, anglické a italské. Pozoruhodné jsou jeho vokalizy (bez textu) určené převážně ženskému sboru. Świder komponoval rovněž skladby instrumentální a písně pro jeden hlas s instrumentálním doprovodem, kterým se však nebudeme podrobněji věnovat, jelikož nejsou předmětem tohoto příspěvku.

Padesátá léta je možno ve Świderově tvorbě nazvat obdobím folklorním nebo neoklasickým s vlivy S. S. Prokofjeva a D. Šostakoviče. V šedesátých a sedmdesátých letech se nechal inspirovat dodekafonií, sónickou hudbou a avantgardou ovlivněnou B. Blacherem a O. Messiaenem. V následujících desetiletích se autor ve svých kompozicích navracel do dětství, experimentoval, komponoval díla symfonická, pro klavír, ale nejvíce skladeb věnoval pěveckým sborům.

³ Více viz HEČKOVÁ, Šárka. *Józef Świder*. Ostrava, 2001. Diplomová práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Filozofická fakulta. Katedra hudební výchovy. s. 10.

⁴ Více viz SPISAR, Jan. *Polská hudba 20. století se zaměřením na vokální sborovou tvorbu*. Ostrava, 2004. Habilitační práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy. s. 102 – 103. KOSIŃSKA, Małgorzata. Józef Świder. In: *Culture PL* [online]. Listopad 2015. Aktualizace: červenec 2016 [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: <http://culture.pl/pl/tworca/jozef-swider>.

Mezi výrazné a osobité Świderovy kompozice velkých forem patří opery na libreta Tadeusze Kijonka.⁵ Jedná se o dvě díla „Magnus“ a „Wit Stwosz“ a jednu operu – muzikál, určenou dětem, pod názvem „Bal baśni“. Její kladné přijetí publikem potvrzuje i cena, kterou za ni autor obdržel u příležitosti Mezinárodního dne dětí (1977).

Významnou roli ve Świderově vokální tvorbě nutno přičíst oratoriím a kantátám. Připomeňme například Oratorium „Triptych powstańczy“ (1971) na slova T. Kionky pro sólový soprán a bas, dva pěvecké sbory, symfonický a dechový orchestr, oratorium „Z tamtych dni“ (1974) rovněž na slova T. Kijonky pro sólový soprán, mezzosoprán, baryton, tři sbory a symfonický orchestr a oratorium „Silesiana“ (1980) opět na slova T. Kijonky určené sólovým hlasům, pěveckému sboru a orchestru. Z kantát můžeme upozornit na „Wieczne lato“ (1958) pro mezzosoprán, sbor a orchestr a „Pieśni o Ojczyźnie“ (1964) pro soprán sbor a orchestr. Obě díla byla napsána na text K. I. Gałczyńského.

Závažné místo ve vokální sborové tvorbě Józefa Świdera zaujímají skladby s náboženskou tematikou. Ze mší na latinské texty, kterých zkomponoval celkem devět, jmenujme alespoň „Missu brevis“ 1996, „Missu simplex“ (1956), „Missu in Re“ (1991), „Missu angelicu“ (1993) a „Missu festivu“ (1998).

Další významnou část Świderovy duchovní tvorby tvoří samostatné skladby na latinské texty. K těm nejúspěšnějším pro smíšené sbory patří „Pater noster“ (1989) (existují dvě verze: a cappella⁶ a s doprovodem orchestru), „Miserere“ (1995) nebo „Stabat Mater“ (2007). Mezi často uváděné skladby pro smíšené sbory patří i „Cantus gloriosus“ (1980), „Laudate pueri Dominum“ (1988), „Cantus tristis“ (1980) a „Jubilate Deo“ (1999) pro smíšený sbor s doprovodem klavíru nebo varhan. Poněkud kuriózně bylo vytvořeno dílo „Tres canti sacri“ skládající se ze tří skladeb zkomponovaných v neoklasickém stylu, a to „Pater noster“, „Libera me“ a „Cantus gloriosus“. Jako cyklus vzniklo až na podnět kolegy sbormistra, jehož sbor měl všechny tři jmenované skladby v repertoáru. Józef Świder je později doplnil o orchestrální složku, která z nich vytvořila ucelený cyklus určený především pro provedení v chrámovém prostoru. „Pater noster“ zaujme vznešeným charakterem za použití převážně mollových tónin, v melodice se vyskytuje chromatika, metrum je sudé a text přesně cituje modlitbu v latinském jazyce. Častým vyjadřovacím prostředkem je

⁵ Tadeusz Bolesław Kijonka (1936 – 2017), polský básník, novinář a autor scénických děl. Více viz DZIEDUSZYCKI, Wojciech. Wrocławski Magnus. *Życie literackie*. 1970. č. 6, s. 12.

⁶ Analýza skladby viz SPISAR, Jan. *Polská hudba 20. století se zaměřením na vokální sborovou tvorbu*. Ostrava, 2004. Habilitační práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy. Příloha č. 1.

Pěvecké sdružení Slezská Ostrava: *Pěvecké sdružení Slezská Ostrava*, [zvukový záznam na CD], ŚWIDER, Józef. Pater noster, track č. 12, Stylton RS 05 07-296, Ostrava 1996.

kontrapunktické vedení hlasů. Velmi působivý závěr umocňuje aleatorické odříkávání textu v pianissimu a následné morendo v orchestru za zvuku zvonů. Druhá část cyklu „Libera me“, opět v mollové tónině, je komponovaná jako kontemplativní žalozpěv – s použitím triol a tečkovaného rytmu připomínajícího smuteční pochod. Třetí a poslední část cyklu „Cantus gloriosus“ působí na posluchače radostně, text glorifikuje Pána. Z tvorby z posledních let Świderova života jmenujme určitě zhudebněný Žalm 84 „Quam dilecta tabernacula tua“ (2009) pro smíšený sbor a orchestr a pro smíšený sbor pět žalmů, a to 8., 24., 66., 70. a 132 z roku 2013. Jako poslední sborová kompozice v seznamu jeho skladeb je uvedena „Singet dem Herrn ein neues Lied“ (2014). Kromě děl na latinské texty zkomponoval Świder také mnoho duchovních písní na texty v polštině, upravil okolo devadesáti koled.⁷

Smíšenými pěveckými sbory oblíbené a posluchačsky vděčné jsou i profánní vtipné a svěží sborové kompozice typu „Una bella canzone“ (1985), „Polonaise“ (1986) nebo „Walc cis-moll“ (1986).

Jak již bylo zmíněno, Józef Świder komponoval také vokalizy (vícehlasá pěvecká cvičení s použitím solmizačních slabik). Cílem každé z nich je rozvoj a zlepšení pěvecké techniky sboru na základě zdokonalování vokálů, dechové opory, frázování, koordinace hlasových rejstříků a expresivity.

Velmi významná je i Świderova sborová tvorba pro děti, v níž čerpá zejména z polské dětské literatury. Za pozornost stojí zdařilá a populární píseň „Wyliczanka“ (Rozpočítadlo) na text Stanisława Grochowiaka⁸, nebo píseň „Konie, konie“, ve které jsou humorným způsobem popisovány vlastnosti koní, kde zvukomalbou autor navozuje atmosféru a zvuk dusotu koňských kopyt. Skladby psané pro děti se vyznačují hravostí, lehkostí nebo tajemnem a u účinkujících i posluchačů mají mimořádný úspěch.

Józef Świder byl nejen výrazným hudebním skladatelem, pedagogem a propagátorem pěveckého sborového umění ve svém rodném kraji, ale prosadil se i na mezinárodní scéně. Jeho osobité skladby vycházející především z polských regionálních tradic, zaznívají na koncertech, sborových festivalech či soutěžích po celém světě a jsou vydávány nakladatelstvími v mnoha zemích.⁹ Z poslechu jeho hudby vnímáme cit pro sborové vedení hlasů, mistrovství v harmonii, kontrapunktu i odvahu experimentovat.

S Józefem Świderem jsem měl to potěšení setkat se několikrát osobně. Působil na mne dojmem skromného a neokázalého umělce světového významu. Jako sbormistr jsem

⁷ Okolo 50 pro smíšený sbor, dále pro ženský, mužský a dětský sbor.

⁸ Stanisław Grochowiak (1934–1976), polský básník, prozaik filmový scenárista a publicista.

⁹ Např. Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Gentry Publications (USA), Carus – Verlag, Arno – Musikverlag Edition Dohr, Music Contact, Edition Ferrimontana (Německo).

s pěveckými sbory nastudoval, na koncertech uvedl a na CD zaznamenal řadu jeho skladeb. Ke Świderovu dílu se budu vždy rád vracet, protože je nápaditě originální a mám je rád.

PRAMENY A LITERATURA

DZIEDUSZYCKI, Wojciech. Wrocławski Magnus. *Życie literackie*. 1970, č. 6, s. 12.

HEČKOVÁ, Šárka. *Józef Świder*. Ostrava, 2001. Diplomová práce. Ostravská univerzita. Filozofická fakulta. Katedra hudební výchovy.

KOSIŃSKA, Małgorzata. Józef Świder. In: *Culture PL* [online]. Listopad 2005. Aktualizace: červenec 2016 [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: <http://culture.pl/pl/tworca/jozef-swider>

SPISAR, Jan. *Polská hudba 20. století se zaměřením na vokální sborovou tvorbu*. Ostrava, 2004. Habilitační práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy.